

Povzetek EU Kids Online: Končno poročilo

Sonia Livingstone in Leslie Haddon
 Koordinatorja, EU Kids Online
 London School of Economics and Political Science
 Junij 2009
www.eukidsonline.net

Uvod

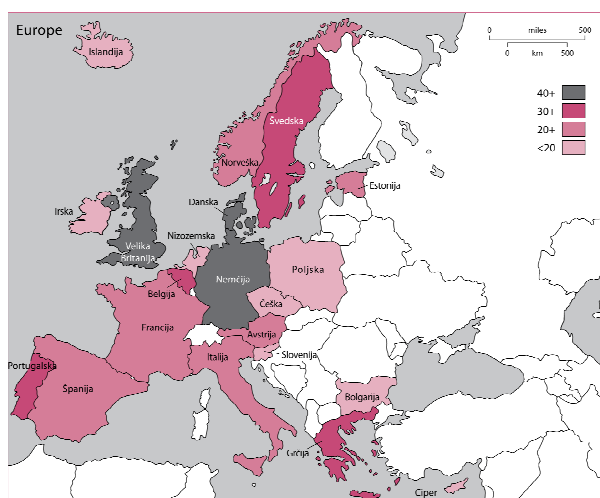
- Za 75% evropskih otrok, ki uporabljajo internet, gre po eni strani poudarjati njihovo mladostno večino, medtem ko se po drugi pojavlja skrb o novih nevarnostih. Uravnoteženje nasprotujočih si ciljev maksimiziranja priložnosti in minimiziranja tveganj zahteva na empiriji temelječ pristop.
- EU Kids Online (2006-2009), ki ga preko programa Safer Internet plus financira Evropska komisija, je tematsko omrežje, katerega namen je identificirati, primerjati in črpati nova spoznanja iz obstoječih in izvajajočih se raziskav o evropskih otrocih in online tehnologijah.
- Izbrane so bile raziskovalne skupine iz naslednjih 21 raznolikih evropskih držav z različnim obsegom strokovnega znanja na področju raziskovanja: Avstrija, Belgija, Bolgarija, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Francija, Nemčija, Grčija, Islandija, Irska, Italija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Slovenija, Španija, Švedska, Velika Britanija.
- Omrežje je privzelo analitični okvir, ki je raziskovalno področje razdelil na individualno (na otroke osredotočeno) in državno (makro družbeno) raven analize. Operacionalizacija tega je bila izvršena z izdelavo in preizkušanjem za posamezne politike pomembnih raziskovalnih vprašanj ter hipotez. Primerjava tako individualne kot državne ravni je bila kontekstualizirana glede na ustroj življenja otrok v širšem obsegu.

Cilji projekta so bili:

- Identificirati in ovrednotiti ugotovitve o otroški uporabi interneta, z vrzeli v zbranih podatkih.
- Proučiti kontekste, ki krojijo raziskovalno delo in opredeliti metode najboljše prakse.
- Primerjati ugotovitve po Evropi ter kontekstualizirati njihove podobnosti in razlike.
- Razviti empirično utrjena policy priporočila za spodbujanje varne rabe interneta.

Podatkovna izhodišča¹

- Omrežje je ustvarilo javno dostopno in za iskanje urejeno 'skladišče podatkov' vseh empiričnih študij z zadostno kvaliteto izvedbe, ki so bile identificirane in opravljene po celi Evropi. Skladišče vsebuje podatke iz 390 različnih raziskav.
- Kot prikazuje Slika 1, je distribucija raziskav po Evropi neenakomerna, z največ raziskavami v Nemčiji, Veliki Britaniji in na Danskem, najmanj pa na Cipru, Bolgariji, na Poljskem, Islandiji, v Sloveniji in na Irskem.
- Kljub prednostim glede dostopa in uporabe ima obstoječa baza podatkov mnogo vrzeli, zlasti za nekatere tipe tveganj, za mlajše otroke in za nove/mobilne platforme.

Slika 1: Število raziskav po posameznih državah

¹ Staksrud, E., Livingstone, S., Haddon, L., in Ólafsson, K. (2008) *What do we know about children's use of online technologies?* 2nd ed, London: LSE. Dostopno na www.eukidsonline.net, z raziskovalnimi poročili po državah.

Razvrščanje otroških online priložnosti in tveganj

- Za analizo dostopnih raziskovalnih podatkov so bile online priložnosti in tveganja otrok razvrščena glede na otrokovo vlogo v online komunikaciji in glede na substantivne tematike ali vrednote, ki nosijo javnopolitično težo (Tabela 1).
- Kljub pripoznanim težavam z definicijami in prekrivanji je bilo jasno, da je raziskav o dostopu in uporabi veliko več kot o online tveganjih, ki so bila predmet proučevanja v le tretjini vseh raziskav.
- Le malo študij vključuje starševsko problematiko, čeprav imajo države z več raziskavami več študij o starševstvu kot tiste, kjer je bilo opravljenih malo raziskav.
- Raziskovanje online tveganj za otroke je dokaj enakomerno porazdeljeno glede na pojavljajoča se tveganja pri vsebini, stikih in aktivnem ravnanju, četudi je raziskav za mlajše otroke na voljo le malo.

		Vsebina: Otrok, ki je prejemnik	Stiki: Otrok, ki je udeleženec	Ravnanje: Otrok, ki je aktiven
PRILožNOSTI	Izobraževanje, učenje in digitalna pismenost	Viri za izobraževanje	Stik z drugimi s podobnimi interesi	Samoiniciativno ali kolaborativno učenje
	Participacija in državljanska aktivnost	Globalne informacije	Izmenjava med interesnimi skupinami	Prave oblike državljanske aktivnosti
	Kreativnost in samoizraznost	Raznolikost virov	Biti povabljen/ inspiriran k ustvarjanju in sodelovanju	Ustvarjanje uporabniških vsebin
	Identiteta, družbene povezave	Nasveti (osebni/ zdravstveni/ o spolnosti itd.)	Mreženje in deljenje izkušenj z drugimi	Izražanje lastne identitete
TVEGANJA	Komercialna	(Vsiljivo) oglaševanje, sponzoriranje	Sledenje/ nabiranje osebnih podatkov	Kockanje, nelegalne vsebine, hekerstvo
	Nasilnostna	Nasilne/ strašljive/ sovražne vsebine	Biti ustrahovan, nadlegovan ali zalezovan	Ustrahovanje ali nadlegovanje drugih
	Spolna	Pornografske/ kvarne spolne vsebine	Spoznavati neznance in biti osvajan	Ustvarjanje/ deljenje pornografskih vsebin
	Vrednotna	Rasistične, pristranske informacije/ nasveti (npr. droge)	Sapopoškodovanje, neželjeno prepričevanje	Deljenje nasvetov v podporo samomoru/ anoreksiji

Tabela 1: Razvrstitev online priložnosti in tveganj za otroke

Raziskovalni konteksti²

- Raziskovanje sooblikuje tudi vrsta družbenih in političnih faktorjev, vključno z državnimi prizadevanji za razširitev omogočanja rabe in uporabe interneta, prizadevanji za spodbujanje uporabe interneta v šolah ter odzivi na pereča javna vprašanja. V nekaterih državah, zlasti tistih, kjer se dostop do interneta širi šele v zadnjem času, je EK sama določila dnevni red za raziskave o otrocih in internetu, nacionalne vlade pa ukrepajo veliko počasneje.

² Stald, G. in Haddon, L. (2008) *Cross-cultural contexts of research: factors influencing the study of children and the internet in Europe*, London: LSE. Dostopno na www.eukidsonline.net, skupaj z raziskovalnimi poročili po državah.

- V Evropi je število univerz (ki sicer korelira s številom prebivalstva) v državi znaten, a ne dovolj močan napovedovalec števila raziskav o otroški rabi interneta. Raziskovanje je veliko bolj utrjeno v državah, ki so prve dosegle razširjeno rabo interneta.
- Neposredne ali sistematične povezave med virom financiranja in številom oziroma tipom študij po Evropi ni. Vendar pa nizek nivo raziskovanja v nekaterih državah odseva njihovo odvisnost od državnega financiranja. V večini držav so vlade in industrijski sektor glavni financerji raziskovanja: okrog polovica vsega, kar financirajo, je namenjeno raziskavam, ki vključujejo naslavljanje tveganja. Tako financirajo velik delež razpoložljivih raziskav o tveganjih. Dobrodelne in nevladne organizacije, regulatorji, raziskovalne ustanove in EK pa financirajo mnogo manj študij, četudi te zelo verjetno naslavljaajo tveganja.
- V državah z višjo ravno rabe interneta med otroki igra pozornost medijev ključno vlogo pri osredotočenju raziskovalnih vprašanj na problematiziranje varnosti in ozaveščanja. Daleč največji delež medijskega poročanja o otrocih in internetu je osredotočen na tveganja in ne priložnosti: skoraj dve tretjini vseh poročanj sta se nanašali na tveganja, le petina pa je navajala priložnosti.

Ključni rezultati raziskave

- Raba interneta med otroki še vedno narašča, na internetu je sedaj vsaj tolikšen delež staršev. Neenakosti med spoloma izginjajo, vendar pa tiste socio-ekonomskega izvora ostajajo prisotne v večini držav.
- Rangiranje izkušenj z online tveganji je podobno v vseh evropskih državah, pri čemer je izdajanje osebnih informacij najbolj tvegano početje. Srečanje z online sogovornikom v živo je veliko manj pogosto, a še vedno najbolj tvegano početje.
- Otroci iz gospodinjstev z nižjim družbenim statusom so bolj izpostavljeni online tveganjem. Za fante je bolj verjetno, da bodo naleteli na (ali ustvarili) tveganje ob aktivnem ravnanju, medtem ko so dekleta bolj podvržena tveganjem pri vsebinah in stikih.
- Obstaja pozitivna korelacija med uporabo in tveganjem: Za severnoevropske države velja načelo 'visoka uporaba – visoko tveganje', za južnoevropske 'nizka uporaba – nizko tveganje', za vzhodnoevropske pa 'nova uporaba – novo tveganje'.

Spremembe v profilu otrok na spletu³

- Raziskave Eurobarometra iz let 2005 in 2008 v okviru programa Safer Internet kažejo, da uporaba interneta pri otrocih še vedno narašča. Leta 2005 je 70% 6 do 17-letnikov v EU25 uporabljalo internet. Do leta 2008 je to število naraslo v povprečju na 75%, pri čemer je bil porast med najstniki minimalen ali neobstoječ. Najočitnejši porast se je zgodil med mladimi otroki – do leta 2008 je bilo online 60% 6 do 10-letnikov. Vendar pa se večina raziskav, ki so na voljo, osredotoča bolj na najstnike kot mlajše otroke.
- Večja povečanja uporabe interneta so očitne v nedavnih pristopnicah v EU iz Srednje in Vzhodne Evrope. Države z nizko uporabo v letu 2005 so tako videle največje povečanje v zadnjih letih, deloma zato, ker se je mnogo držav že približalo 'zasičenosti'. Vendar pa se večina obstoječih raziskav osredotoča na države, kjer je internet že trdno usidran in ne na tiste, kjer internet predstavlja novost.
- Nadaljnja presenetljiva sprememba od leta 2005 do 2008 je, da je sedaj na spletu ravno toliko staršev kot otrok, kar pomeni obrat trenda za najstnike, ki so prekašali starše v rabi interneta, čeprav otroci še vedno vodijo v količini oz. kakovosti uporabe. Leta 2008 je 85 odstotkov staršev 6 do 17-letnikov že kdajkoli uporabilo internet, kar je znaten porast iz 66% v letu 2005. Leta 2005 je bilo na spletu več otrok kot njihovih staršev, kar danes ne velja več. V EU-27 je namreč samo 9 odstotkov 6 do 17-letnikov online, medtem ko njihovi starši niso.
- Dokazov, da so otroci pravi 'digitalni domorodci', je torej vedno manj, saj starši dohitevajo najstnike (in so že prehiteli mlajše otroke). Samo v Estoniji, na Poljskem, v Sloveniji, na Malti, na Madžarskem, v Litvi, Slovaški, Portugalski in Romuniji je na internetu (za odtenek) več otrok kot staršev – v vseh teh državah je internet relativno nova pridobitev.

³ Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L., & Olafsson, K. (Ur.) (2009) *Comparing Children's Online Opportunities and Risks across Europe* (2. izdaja). Dostopno na www.eukidsonline.net, skupaj z raziskovalnimi poročili po državah.

- Analiza uporabnikov interneta po starosti kaže, da se uporaba povečuje z naraščanjem otrokove starosti in se ustali pri starosti 10-11 let. Leta 2005 ta vrh ni bil dosežen vse do 12.-13. leta. Dolgoletne neenakosti med spoloma sicer izginjajo, a socio-ekonomske neenakosti ostajajo prisotne v večini držav. Ker je večina še zlasti neakademiških raziskav kvantitativna, se bolje odrežejo pri razkrivanju pogostosti in porazdelitve aktivnosti otrok v celotni populaciji, slabše pa pri razumevanju lastnih izkušenj otrok in njihovih kontekstualiziranih perspektiv.
- Količina podatkov o otroških internetnih uporabnikih je precejšnja, sledijo pa jim podatki o njihovih online interesih in aktivnostih. Manj študij v posameznih državah namenja pozornost njihovem učenju, veščinam, frustracijam, načini iskanja, ustvarjanih dejavnostih, državljskemu udejstvovanju ali uspešnim kosaanjem z izzivi ter varni rabi. Trenutno obstaja premalo mednacionalno primerljivih podatkov o online priložnostih, da bi omogočale navzkrižne primerjave evropskih držav.

Primerjava online tveganj za otroke

- Med seboj precej variirajoče ugotovitve iz celotne Evrope kažejo, da je za najstnike na internetu rangiranje tveganj, ki jih izkusijo, zelo podobno v vseh državah. Izdajanje osebnih podatkov je najpogostejše tvegano početje, ki mu sledi srečanje pornografije na internetu. Temu sledijo nasilne in sovražne vsebine. Nadlegovanje na spletu (kiber-nadlegovanje) je na četrtem mestu, za njim prejemanje neželenih spolnih opazk, srečanje z internetnim sogovornikom v živo pa je najmanj pogosto, a hkrati tudi najbolj nevarno tveganje.
- Podatki mnogih držav kažejo, da okrog 15-20% najstnikov na internetu poroča o določeni stopnji stiske, neprijetnih občutnih ali grožnjah na internetu. Iz tega lahko sklepamo, da to indicira delež najstnikov, za katere tveganje pomeni tudi določeno stopnjo škode.
- Čeprav je za starše z višjim statusom bolj kot za tiste z nižjim verjetno, da bodo otrokom priskrbeli dostop do interneta, pa so otroci slednjih bolj izpostavljeni tveganjem na internetu.
- Pri tveganju obstajajo tudi razlike med spoloma, saj je za fante bolj verjetno, da bodo naleteli na (ali ustvarili) tveganje ob aktivnem ravnanju, medtem ko so dekleta bolj podvržena tveganjem pri vsebinah in stikih.
- Zdi se, da se starejši najstniki srečujejo z več internetnimi tveganji kot mlajši otroci, čeprav ostaja takorekoč neraziskano vprašanje, kako se mlajši otroci soočajo s tveganji na internetu.
- Države so bile razvrščene glede na stopnjo uporabe interneta med otroki in stopnjo online tveganj. Razvrstitev držav v kategorije 'visokega tveganja' (tj. nad evropskim povprečjem), 'srednjega tveganja' (tj. okrog evropskega povpečja) in 'nizkega tveganja' (tj. pod evropskim povprečjem) je rezultat presoje, ki temelji na ugotovitvah razpoložljivih študij. To kaže na pozitivno korelacijo med uporabo in tveganji, pri čemer za severnoevropske države velja načelo 'visoka uporaba – visoko tveganje', za države Južne Evrope 'nizka uporaba – nizko tveganje', za vzhodnoevropske pa 'nova uporaba – novo tveganje' (Tabela 2).

	Raba interneta pri otrocih		
Online tveganje	Nizka (< 65%)	Srednja (65%-85%)	Visoka (> 85%)
Nizko	Ciper Italija	Francija Nemčija	
Srednje	Grčija	Avstrija Belgija Irska Portugalska Španija	Danska Švedska
Visoko		Bolgarija Češka	Estonija Islandija Nizozemska Norveška Poljska Slovenija Velika Britanija

Tabela 2: Razvrstitev držav glede na otroško rabo interneta in online tveganja

Obvladovanje tveganja

- Le malo je soglasja o tem, kaj pravzaprav pomeni 'obvladovati' ali 'biti odporen' na online tveganja, prav tako pa je na voljo malo strokovnega znanja za njihovo merjenje. Odzivi otrok na online tveganja nihajo od ignoriranja problema do preverjanja zanesljivosti spletne strani ali njene prijave, omembe prijatelju ali (redko) staršem, nekateri pa tveganje razširijo s posredovanjem naprej ali sovražno reakcijo. Ti odzivi še niso bili sistematično raziskovani, prav tako pa ni moč ovrednotiti njihove učinkovitosti.
- Na splošno se zdi, da večnost uporabe interneta med otroki narašča s starostjo. Tovrstne spretnosti vključujejo sposobnost otrok, da se sami zaščitijo pred online tveganji, čeprav pojav presenetljivo še ni bil podrobneje proučevan. Vendar pa je merjenje internetnih spretnosti še vedno težavno z malo primerljivimi raziskavami o odnosu otrok do interneta. Za fante denimo pogosto velja prepričanje, da so bolj vešči od deklet, vendar ta trditev potrebuje objektivno preverjanje. Malo je znanega tudi o tem, kako otroci vrednotijo spletne strani, kako ugotavljajo, kaj je vredno zaupanja, kako se spoprijemajo s problemi in se odzivajo na nevarnosti.
- Zdi se, da obstajajo mednacionalne razlike glede obvladovanja težav. Raziskana sposobnost otrok za obvladovanje online tveganj (po poročanju staršev iz različnih držav iz Eurobarometrove raziskave leta 2005) pokaže na visoko sposobnost obvladovanja težav otrok iz Avstrije, Belgije, Cipra, Danske, Francije, Nemčije in Velike Britanije; nizka sposobnost obvladovanja pa velja za otroke v Bolgariji, Estoniji, Grčiji, Portugalski in Španiji (vmes se nahajajo Češka, Irska, Poljska, Slovenija in Švedska).

Posredovanje staršev ob otrocih na internetu

- Eurobarometrova raziskava iz leta 2008 je pokazala, da so bili starši 6 do 17-letnikov v EU-27 precej ali zelo zaskrbljeni glede tega, da bi njihov otrok videl eksplicitne slike spolnosti/ nasilja (65%), bil žrtev zapeljevanja na internetu (60%), dobil informacije o samopoškodovanju, samomorih ali anoreksiji (55%), bil nadlegovan s strani drugih otrok (54%), postal izoliran od drugih ljudi (53%) ali da bi na internetu izdal osebne podatke in informacije (47%). Četrtno staršev skrbijo vsa navedena tveganja. Prav tako starše bolj skrbi za dekleta in mlajše otroke (četudi se fantje in najstniki srečujejo z enako ali več online tveganji).
- Vidne so tudi mednacionalne razlike, ki so v veliki meri povezane z razširjenostjo rabe interneta: če v državi internet uporablja manj otrok, so starši bolj (in ne manj) zaskrbljeni zanje. Starši iz Francije, Portugalske, Španije in Grčije (države z nizko stopnjo rabe spleta pri otrocih) so veliko bolj zaskrbljeni kot iz držav z visoko stopnjo rabe spleta, denimo Danske in Švedske.
- Prav tako so starši, ki sami uporabljajo internet, manj zaskrbljeni kot tisti, ki ga ne. Spodbujanje rabe interneta med starši tako najverjetneje predstavlja dober način za zmanjševanje njihove zaskrbljenosti, saj na ta način pobližje spoznajo internetno okolje in izboljšajo online spretnosti.
- Kot pri večini medijev tudi pri internetu starši poročajo o različnih strategijah za posredovanje v internetnih aktivnostih svojih otrok. Prva izmed tovrstnih možnosti je uvedba pravil in omejitev; druga so različni družabni pristopi – opazovanje, deljenje informacij, pogovarjanje o internetu skupaj z otroki; tretja možnost pa je uporaba tehničnih orodij za filtriranje in nadzor. V splošnem so starši najbolj naklonjeni pogovoru z otroki o njihovem internetnem in k temu, da med njihovimi online aktivnostmi ostanejo v neposredni bližini – pri mlajših otrocih zato, ker želijo starši prisostvovati njihovi internetni izkušnji, pri starejših najstnikih zato, ker menijo, da postavljanje pravil ne deluje oziroma so neprimerna za njihova leta, pri vseh otrocih pa, ker jim starši želijo zaupati in biti do njih obzirni. Kljub temu precejšen delež staršev poroča o souporabi vseh razpoložljivih strategij.
- Raziskava Eurobarometra iz leta 2008 kaže na pomembnost kulturnih vrednot. Nižjo raven zaskrbljenosti in posredovanja pri nordijskih starših kljub visoki ravni uporabe interneta je moč pripisati svobodnejšim odnosom in nevmešavanju glede rabe interneta ali večjemu zaupanju v svoje otroke. Starši na Danskem in Švedskem trdijo, da posredujejo pri uporabi interneta svojih otrok mnogo redkeje kot starši v Nemčiji, Grčiji, na Irskem, v Italiji, na Portugalskem, v Španiji in Veliki Britaniji. Enako velja sicer tudi za starše v Estoniji in na Češkem, vendar to verjetneje odseva pomanjkanje njihovega znanja o internetu. Celokupno analiza Eurobarometra 2008 kaže, da internet uporabljajoči starši pogosteje posredujejo pri internetnem udejstvovanju svojih otrok; starši, ki ga ne uporabljajo, posredujejo manj.

Policy priporočila – maksimiziranje priložnosti⁴

- Stopnja razširjenosti interneta vpliva na dostop in uporabo med otroki. V državah, kjer je dostop postal nekaj vsakdanjega, se spolne in SE razlike zmanjšujejo. Vendar pa te razlike (ali nenakosti) ostajajo pomembne, zlasti tam, kjer dostop še ni postal samoumeven.
- Politike e-vključenosti morajo ciljati države z relativno nizko rabo interneta med otroki (Italija, Grčija, Ciper) skupaj z določenimi segmenti prebivalstva (gospodinjstva z nižjim dohodkom, starši, ki ne uporabljajo interneta), da bi ga začelo uporabljati še preostalih 25% evropskih otrok.
- Znanje angleškega jezika je večje v Severni Evropi, kjer sta tako raba kot tveganja povprečna ali visoka. Mogoče je, da večji dostop do vsebin v angleškem jeziku poveča tako priložnosti kot tveganja. Vseeno je v jezikovno majhnih državah (npr. Češka, Slovenija, Grčija) verjetno povečanje priložnosti otrok z večjim zagotavljanjem spletnih vsebin.
- Obstajajo indici, da prisotnost močnega javnega medijskega servisa ali drugih javnih ponudnikov otroških vsebin igra vlogo pri spodbujanju online priložnosti in preprečevanju online tveganj.
- Osredotočenje medijske pozornosti predvsem na online tveganja namesto na priložnosti lahko poveča zaskrbljenost staršev. Ker obstoji korelacija med nacionalnim nivojem rabe interneta pri starših in njihovo zaskrbljenostjo glede uporabe interneta pri otrocih, lahko kombinacija nizke starševske rabe in medijske panike še poslabša zaskrbljenost staršev v nekaterih državah.
- Le malo je znanega o tem, kako vrstniki posredujejo pri otroški rabi interneta, čeprav poprejšnje raziskave kažejo na mednacionalne variacije v ravnotežju družine in vrstnikov ob odraščanju otrok, na oviranje prijateljstev v kulturah z močnim omejevanjem igranja v zunanjem svetu in na porast medijsko bogato opremljenih sob v individualističnih kulturah.
- Uravnoteženje samostojnejših online aktivnosti in zaščite je ključnega pomena, saj povečanje internetnega dostopa in njegove uporabe zvišuje online tveganja. V obratni smeri pa strategije za zmanjšanje tveganj lahko omejujejo online priložnosti za otroke in prinesejo kratenje njihovih pravic ali jih prikrajšajo za učenje samoobvladovanja določene stopnje tveganj.
- Vzpostavitev ravnotežja med tema nasprotujočima si ciljema zahteva kombinacijo ukrepov, medijske pismenosti in oblikovanja boljšega vmesnika. Prav tako so pomembni pozitivni online ukrepi: vedno več je indicev, da to otrokom, če jih ti cenijo, neposredno koristi pri njihovem razvoju in znižuje online tveganja s spodbujanjem koristnih in cenjenih aktivnosti.
- Večja uporaba interneta je povezana z višjo stopnjo izobrazbe, zato gre za izobraževalne dosežke pričakovati, da bodo povečali obseg in kompleksnost uporabe interneta. Vendar pa je treba nasloviti vrzeli v ponudbi IKT in nezadostno/ zastarano ponudbo IKT v šolah, medijsko izobraževanje pa bi moralo biti priznано in spodbujano kot bistveni element učnega načrta in šolske infrastrukture.

Policy priporočila – minimiziranje tveganj

- Za okrepitev regulativnih okvirov po vsej Evropi, še zlasti v nekaterih državah, obstajajo dobri razlogi, saj se znaten delež otrok srečuje s tveganji pri vsebini, stikih in ravnanju, in ker mnogo staršev in otrok nima orodij ter spretnosti za spoprijemanje s tovrstno izpostavljenostjo in njeno preprečevanje.
- Samoregativne ukrepe za izboljšanje varnosti otrok na internetu je potrebno pozdraviti in podpreti, čeprav niso vedno transparentni ali deležni neodvisne presoje. Otroci so lahko deležni pomoči pri ravnanju v internetnem okolju le, če je to ustrezno regulirano: z zakonskimi organi, oblikovanjem vmesnika in spletnih strani, iskalnimi procesi, ponudniki vsebin in storitev, spletnih virov na temo varnosti itd. – prav tako kot jih je moč naučiti prečkanja ceste le, če so vozniki in njihova vožnja skrbno nadzorovani.
- Z večanjem dostopa do interneta na nacionalnem nivoju se večja tudi samoregulacija v industriji, kar vključuje tudi preskrbo z varnostnimi informacijami, ki jih nudijo internetni ponudniki kot dopolnilo informiranja s strani vlad in nevladnih organizacij. Hkrati drži tudi obratno – da nizek nivo samoregulacije v nekaterih državah rezultira v manj informiranju o varnosti. Poleg

⁴ de Haan, J. & Livingstone, S. (2009) *EU Kids Online: Policy and Research Recommendations*. Na www.eukidsonline.net

tega so v državah z liberalnejšim regulativnim pristopom (Bolgarija, Estonija) otroci izpostavljeni visoki stopnji online tveganj.

- Prioritete za prihodnje ozaveščanje je treba osredotočiti na države, katerih proučevanje je razkrilo visoko stopnjo tveganja (Estonija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Slovenija in Velika Britanija); na države, v katerih se je hitro in šele nedavno razširil internet, kjer raba prehitve večšost in kulturne prilagoditve (Bolgarija, Estonija, Grčija, Poljska, Portugalska); in na države, kjer otroci v rabi presegajo svoje starše (Madžarska, Malta, Poljska, Romunija).
- Fokusi prioritet za osveščanje morajo biti na mlajših otrocih; na strategijah podpore ob kosanju z izpostavljenostjo tveganju; na različnem pristopu za dekleta in fante; in na ciljanju manj privilegiranih družin, šol in sosesk. Osveščanje mora zajeti tudi nova tveganja, ko se ta pojavijo, še zlasti na mobilnih platformah in preko deljenja vsebin in storitev.
- Ustrezna politika mora preseči delitev na otroške žrtve in odrasle storilce. Tudi nekateri otroci so povzročitelji online tveganj, bodisi iz zlovoljnosti, želje po igri ali zgolj po naključju; tisti, ki se srečujejo z online tveganji, lahko le-ta širijo naprej; povzročitelji tveganj so lahko tudi sami žrtve; tistim, ki so bolj izpostavljeni na internetu, lahko primanjkuje podpore v življenju nasploh.
- Čeprav ni dvoma o tem, da so starši odgovorni za varnost svojih otrok, rezultati raziskav kažejo na to, da se nanje ne gre zanašati, saj so mnogi povsem nevedni ali ne znajo posredovati pri online aktivnostih svojih otrok. Pravila in omejevanje še zlasti v nekaterih državah ne sovpadajo z načeli sodobnega starševstva, prav tako pa ostaja nejasno, če njihove strategije učinkujejo pri zmanjševanju izpostavljenosti otrok tveganjem in večji odpornosti na nevarnosti.
- Glede na vedno večji zagon pobud za medijsko pismenost je ustrezno oceniti njihovo učinkovitost povečevanja potrebnega znanja otrok o internetnem okolju. Spreminjajoče se zahteve kompleksnega tehnološkega, komercialnega in vse več tudi uporabniško ustvarjenega okolja zamejujejo medijsko pismenost otrok, zato je ko- in samoregulacija pri podpori medijske pismenosti otrok še kako pomembna.

Raziskovalna priporočila

Med zbranimi podatki obstaja nekaj pomembnih vrzeli. Raziskovalne prioritete zato vključujejo:

- mlajše otroke, še zlasti v povezavi s tveganji in obvladovanjem le-teh, čeprav ostaja pomembno tudi nenehno na najstnike osredotočeno raziskovanje;
- nove pojavljajoče se vsebine (zlasti t.i. 'web 2.0') in storitve (zlasti tiste, ki so dostopne preko mobilnih, igralnih ali drugih platform);
- razumevanje otroških razvijajočih se spretnosti navigacije in iskanja, interpretacije vsebin in kritičnega vrednotenja;
- nova in zahtevna tveganja, kot so povzročanje samopoškodb, samomori, anoreksija, droge, sovražnost/rasizem, kockanje, zasvojenost, nezakonito prenašanje vsebin in komercialna tveganja (sponzoriranje, prikrito ali virusno trženje, uporaba osebnih podatkov, GPS sledenje);
- kako otroci (in starši) se in kako bi se morali odzivati na online tveganje;
- kako v splošni populaciji prepoznati otroke, ki so najbolj ranljivi ali ogroženi;
- vrednotenje učinkovitosti tehničnih rešitev, posredovanja staršev, medijskega opismenjevanja, drugih ukrepov za osveščanje in varnost, tako v oziru zahtevnosti izvajanja kot njihovega vpliva na zmanjšanje tveganj; tu so možne variacije med skupinami otrok in kulturnimi konteksti.

Za napredovanje te agende in zato, ker so metode raziskovanja otrok, internetnega okolja in držav v komparativni perspektivi zelo zahtevne, je EU Kids Online pripravil dve poročili o metodologiji – pregled literature in vodnik najboljših raziskovalnih praks, ob tem pa še dodatne spletne vire kot vodilo raziskovalcem. Vsi so na voljo na www.eukidsonline.net skupaj z raziskovalnimi poročili in drugimi publikacijami.⁵

⁵ Lobe, B., Livingstone, S., Ólafsson, K., Simões, J. (2008) *Best Practice Research Guide: How to Research Children and Online Technologies in Comparative Perspective*. Dostopno na www.eukidsonline.net, z viri za primere dobre prakse.

Država	Člani omrežja		Nacionalne kontaktne osebe
Avstrija	Ingrid Paus-Hasebrink Andrea Dürager Christina Ortner	Manfred Rathmoser Christine Wijnen	Andrea Dürager; Andrea.Duerager@sbg.ac.at http://www.bmukk.gv.at/medienpool/17370/eukidsonlineabschlussbericht.pdf
Belgija	Leen d'Haenens Verónica Donoso Bieke Zaman	Joke Bauwens Nico Carpentier Katia Segers	Leen D'Haenens; Leen.DHaenens@soc.kuleuven.be http://www.vub.ac.be/SCOM/cemeso/eukidsonline.htm
Bolgarija	Jivka Marinova Maria Dimitrova Christina Haralanova	Maria Gencheva Diana Boteva	Jivka Marinova; gert@mbox.contact.bg http://www.gert.ngo-bg.org
Ciper	Yiannis Laouris Tatjana Taraszow	Elena Aristodemou	Yiannis Laouris; laouris@cni.org.cy http://www.cni.org.cy/
Češka	Václav Štětka		Václav Štětka; stetka@fss.muni.cz http://www.muni.cz/fss
Danska	Gitte Stald Jeppe Jensen		Gitte Stald; stald@itu.dk http://www1.itu.dk/sw5211.asp
Estonija	Veronika Kalmus Pille Pruulmann-Vengerfeldt Pille Runnel	Andra Siibak Kadri Ugur Anda Zule-Lapima	Veronika Kalmus; Veronika.Kalmus@ut.ee http://www.jml.ut.ee/ and http://eukidsonline.ut.ee/
Francija	Benoît Lelong Cédric Fluckiger		Cédric Fluckiger; cedric.fluckiger@univ-lille3.fr http://www.univ-lille3.fr/fr/universite/composantes-formation/sciences-education/
Grčija	Liza Tsaliki Despina Chronaki		Liza Tsaliki; etsaliki@media.uoa.gr http://greukidsonline.blogspot.com/
Irska	Brian O'Neill Helen McQuillan	Simon Grehan	Brian O'Neill; brian.oneill@dit.ie http://www.dit.ie
Islandija	Thorbjörn Broddason Kjartan Ólafsson	Gudberg Jónsson	Thorbjörn Broddason; tbrodd@hi.is http://www.hi.is/
Italija	Fausto Colombo Giovanna Mascheroni Maria Francesca Murru	Barbara Scifo Piermarco Aroldi	Giovanna Mascheroni; giovanna.mascheroni@unicatt.it http://www.osservatoriosullacomunicazione.com/
Nemčija	Uwe Hasebrink Claudia Lampert		Claudia Lampert; C.Lampert@hans-bredow-institut.de www.hans-bredow-institut.de
Nizozemska	Jos de Haan Patti M. Valkenburg	Marion Duimel Linda Adrichem	Jos de Haan; j.de.haan@scp.nl http://www.scp.nl/english/
Norveška	Elisabeth Staksrud Petter Bae Brandtzæg	Thomas Wold Ingunn Hagen	Elisabeth Staksrud; elisabeth.staksrud@media.uio.no http://www.media.uio.no/english/
Poljska	Wiesław Godzic Lucyna Kirwil	Barbara Giza Tomasz Łysakowski	Barbara Giza; barbara.giza@swps.edu.pl http://www.swps.edu.pl/new_www/english/
Portugalska	Cristina Ponte Cátia Candeias José Alberto Simões Nelson Vieira Daniel Cardoso	Ana Jorge Tomas Patrocinio Sofia Viseu Ema Sofia Leitao	Cristina Ponte; cristina.ponte@fcsh.unl.pt http://www.fcsh.unl.pt/eukidsonline
Slovenija	Bojana Lobe Alenka Žavbi		Bojana Lobe; bojana.lobe@fdv.uni-lj.si http://www.fdv.uni-lj.si/
Španija	Carmelo Garitaonandia Maialen Garmendia	Gemma Martínez Fernández	Maialen Garmendia; maialen.garmendia@ehu.es http://www.ehu.es/eukidsonline
Švedska	Cecilia von Feilitzen Elza Dunkels		Cecilia von Feilitzen; cecilia.von.feilitzen@sh.se http://www.nordicom.gu.se/clearinghouse
Velika Britanija	Sonia Livingstone Leslie Haddon	Panayiota Tsatsou Ranjana Das	Leslie Haddon; leshaddon@aol.com www.eukidsonline.net